

Nr 219.

Av herr **Clason**, om ändring av § 24 riksdagsordningen.

Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 358 med förslag till grundlagsändringar, åsyftande bland annat politisk rösträtt för kvinnor, får jag väcka följande motion.

Varje gång frågan om politisk rösträtt för kvinnor under de senare åren varit å bane, har vid dess handläggning det ansetts vara av nöden att samtidigt upptaga till behandling jämväl frågan om åtgärder, ägnade att undanröja de svårigheter, som komma att möta för äkta makar att samtidigt utöva rösträtt. I detta syfte innehöllo de vid 1914 års senare riksdag väckta likalydande motionerna nr 87 inom första kammaren (av herrar S. H. Kvarnzelius, Alfred Petersson, Mauritz Hellberg, Carl Ekman m. fl.) och nr 227 i andra kammaren (av herrar K. Staaff, D. Persson, E. A. Nilson, Axel Schotte, R. G. Hamilton, Bror Petré, Nils Edén m. fl.) förslag att § 24 R. O. skulle komma att lyda: »Rösträtt må ej utövas av annan valberättigad än den, som vid valtillfälle personligen sig inställer, dock att vid val av ledamöter i andra kammaren rösträtt på grund av fullmakt må utövas av röstberättigad gift man för hans hustru och av röstberättigad hustru för hennes man. Sådan fullmakt skall vara antingen skriven och underskriven av utställaren samt med dennes sigill försedd eller ock av honom underskriven och med två vittnens underskrift be- styrkt.» Samma lydelse av § 24 R. O. yrkades i motionerna vid 1917 års riksdag nr 130 i första kammaren (av herrar S. H. Kvarnzelius, A. Petersson, C. F. Holmquist, M. Hellberg m. fl.), och nr 408 i andra kammaren (av herrar Nils Edén, D. Persson, A. Schotte, E. A. Nilson m. fl.). Den kungl. propositionen om kvinnlig rösträtt som framlades vid 1918 års riksdag innehöll däremot icke något motsvarande förslag, men då konstitutionsutskottet ansåg nödvändigt att redan »i samband men förslaget om införande av rösträtt för kvinnor» i grundlagen borde »införas

bestämmelser, som trygga makars rätt att i vissa fall utöva rösträtt för varandra», framlade utskottet förslag om sådan ändrad lydelse av § 24 R. O., att vid val av ledamöter i andra kammaren, på sätt och under villkor, som stadgades i vallagen, valsedlar skulle få avgivas av röstberättigad man för hans hustru och av röstberättigad hustru för hennes man.

Årets förslag om införande av kvinnlig rösträtt har icke förbisett nu ifrågavarande spörsmål. Men, i stället för att upptaga det i den proposition nr 358, genom vars antagande den kvinnliga rösträtten skulle genomföras, har det hänvisat det till en annan proposition nr 354, angående rösträttsutövning vid val till andra kammaren utan inställelse inför valförrättaren. Det har därvid sökt lösa problemet på sådant sätt, att dels i grundlagen skulle införas bestämmelser, som bland annat föreskriva, att under vissa förhållanden make må utan inställelse för valförrättaren avgiva valsedel genom andra maken, dels genom särskild lag närmare föreskrifter skulle givas om villkoren, formerna och sättet för utövandet av denna röstgivning. De ifrågavarande grundlagsbestämmelserna äro i propositionen framlagda till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning, under det att vid denna riksdag den särskilda lagens bestämmelser blott äro meddelade till påseende. Denna lag avser icke heller enbart frågan om äkta makars eventuella röstgivning för varandra, utan är en även för andra fall gällande »lag om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid val till riksdagens andra kammare». Det problem den behandlar är i följd härav av både omfattande och invecklad beskaffenhet samt till sin innebörd sådant, att delade meningar lätt kunna tänkas framträda såväl om dess principer och dess utsträckning till den ena eller andra gruppen av valmän som om dess många och olikartade specialbestämmelser.

Att i samband med genomförande av kvinnlig rösträtt även bestämmelser böra införas, som för kvinnan underlätta rösträttens utövning, torde icke på något håll vara föremål för meningsskiljaktighet. Såsom av ovanstående framgår, har också detta krav vid tidigare tillfällen allmänt erkänts. Särskilt måste det med styrka göras gällande vad beträffar landsbygden. Även bortsett från andra svårigheter kan det för ett flertal hem, som ligga mer eller mindre avlägset från vallokalen, vara en fullständig omöjlighet att på en gång avvara båda makarna, och vill man icke i fråga om valrättsutövningen ställa landsbygdens gifta kvinnor i en betydligt sämre ställning än kvinnan i städer och tätbyggda samhällen, är det här oundgängligen av nöden att i

samband med den kvinnliga rösträttens genomförande också införa effektiva och praktiska anordningar för dess utövning.

I detta hänseende kan jag icke finna regeringens förslag tillfredsställande. Detta ur tre olika synpunkter.

För det första därför att det frångått bestämmelserna om makars rösträttsutövning från bestämmelserna om den kvinnliga rösträttens genomförande och hänvisat de förra till ett särskilt grundlagsändringsförslag, där de dessutom sammankopplats med bestämmelser av vida mer invecklad och omtvistad karaktär. I stället för att båda grupperna av bestämmelser i formellt hänseende bort sammanföras, så att deras prövning och antagande, såsom sig bör, kunnat ske i ett och samma grundlagsändringsförslag, har man skilt dem åt, så att detta, vid ett antagande av regeringsförslagen, icke ens är möjligt. Att därvid bestämmelserna om makars rösträttsutövning sammankedjas med ett annat synnerligen invecklat spörsmål kan tvärtom lätt föranleda, att svårigheter yppa sig för deras genomförande. Man skulle alltså genom att följa regeringsförslaget väg utsätta sig för risken att få den kvinnliga rösträtten, men icke få några tillfredsställande bestämmelser om sättet för dess utövning. Detta bör uppenbarligen undvikas, och vill jag på denna grund framställa yrkandet, att båda grupperna av bestämmelser behandlas under ett.

Den andra synpunkt, varför regeringsförslaget synes mig otillfredsställande, är dess metod att icke införa bestämmelserna om sättet för rösträttsutövningen i grundlagen utan hänvisa dem till en vanlig lag, som icke i samband med grundlagen skulle beslutas, utan först vid en kommande riksdag. Antag, att vid densamma meningsskiljaktigheter skulle yppa sig om en eller annan bestämmelse i denna lag, så att dess antagande i tillfredsställande skick skulle stöta på svårigheter; följden kan då bli, att man väl erhållit grundlagsbestämmelsen om den kvinnliga rösträttens införande, men står utan den vanliga lag som skulle möjliggöra dess praktiska anordnande. Även mot denna eventualitet bör man trygga sig, och även detta mål vinnes enklast genom att samtidigt och i ett sammanhang antaga båda grupperna av bestämmelser, alltså införa dem båda i grundlagen.

Min tredje anmärkning mot regeringsförslaget gäller det sätt, varpå det reellt sökt utforma de behövliga föreskrifterna om äkta makars rösträttsutövning. Vad det därutinnan förordat (i bilagan till propositionen nr 354) synes mig både invecklat, opraktiskt och i vissa fall utförbart.

Redan föreskriften, att för denna rösträttsutövning skola även i de

mest avlägsna bygder föreligga särskilda valsedlar samt innerkuvert och ytterkuvert, synes vara ägnat att försvåra i stället för att underlätta den avsedda rösträttsutövningen. Likaså bestämmelsen om den obligatoriska närvaron av två ojäviga vittnen. I avlägset liggande gårdar är det visst icke givet ens, att sådana vittnen alltid kunna anskaffas.

Vidare föreskrives, att väljaren skall i enrum inlägga sin valsedel i innerkuvertet, att därpå i närvaro av vittnena skall å ytterkuvertet tecknas en förklaring, att väljaren frivilligt och i enrum inlagt sin valsedel i innerkuvertet och själv tillslutit detta, att denna förklaring skall av väljaren egenhändigt undertecknas, med angivande av det valdistrikt han vid tiden för valet tillhör och hans hemvist inom valdistriktet, att vittnena därefter skola å ytterkuvertet dels intyga, att väljaren egenhändigt undertecknat ovannämnda förklaring samt att han omedelbart dessförinnan befunnit sig i enrum, dels angiva dag och ort för intygets meddelande, att innerkuvertet skall av väljaren i vittnenas närvaro inläggas i ytterkuvertet, samt att ytterkuvertet skall tillslutas och adresseras till vederbörande valförrättare. Hela denna procedur med åtgärder och förklaringar, som skola verkställas än av den ene än av den andre, synes mig i hög grad blottad på enkelhet och klarhet. Är det givet, att under alla förhållanden något lämpligt »enrum» kan anordnas? Och vartill tjänar vittnesintyget, att väljaren »befunnit sig i enrum», när vittnena i alla fall icke kunna intyga vad där passerat? Dessutom saknas föreskrifter, som garantera, att ytterkuvertet tillslutes i vittnens närvaro, och att det överhuvud kommer valförrättaren tillhanda.

Hela proceduren med dess många möjligheter till misstag, missförstånd, felaktiga förklaringar och därav följande valkrångel synes mig dessutom vila på ett fullständigt psykologiskt missgrepp i fråga om förhållandet mellan makar. Finnes förtroende dem emellan, är den onödig. Finnes det icke, är den gagnlös, ty ingen föreskrift lär då kunna tvinga den av makarna, som misstror den andra, att beförtra hans röstsedel till valförrättaren.

Föreligger åter dem emellan det förtroende, som i regel måste anses föreligga, synes ingen lämpligare och enklare procedur kunna användas, än den, som var föreslagen i de ovan omnämnda rösträttsmotionerna vid riksdagarna 1914 och 1917.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa,

att riksdagen, i samband med antagandet av det i kungl. propositionen nr 358 framlagda förslaget om införande av politisk rösträtt för kvinnor, måtte antaga

såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling
följande förändrade lydelse av § 24 riksdagsordningen:

§ 24.

Rösträtt må ej utövas av annan valberättigad än den, som vid valtillfälle personligen sig inställer, dock att vid val till andra kammaren rösträtt på grund av fullmakt må utövas av röstberättigad gift man för hans hustru och av röstberättigad hustru för hennes man. Sådan fullmakt skall vara antingen skriven och underskriven av utställaren samt med dennes sigill försedd eller ock av honom underskriven och med två vittnens underskrift bestyrkt.

Stockholm den 11 april 1919.

Sam. Clason.
